

תיאטרון

מאיה בז'רנו

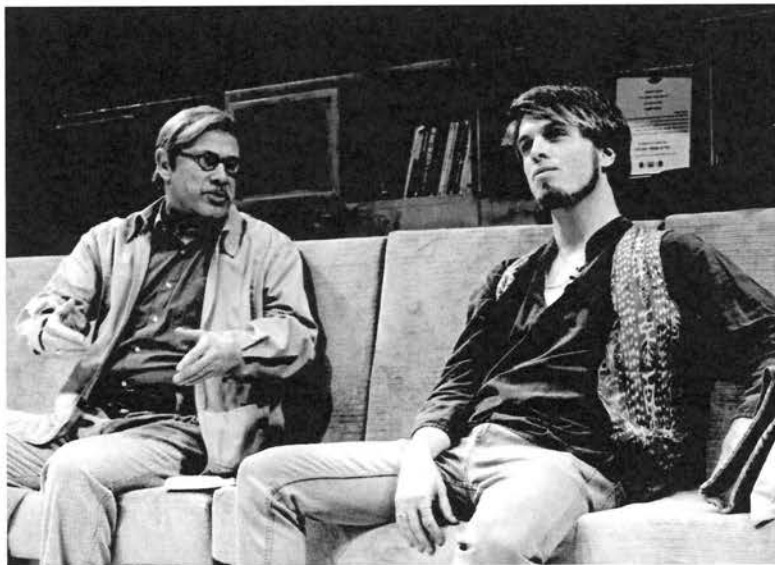
על מיתוס הגבורה - השקר והאמת

"אח יקר" מאת גדי ענבר, בבימוי עורך קוטלר, הקאמרי 2015

בפוליטיקה אין מקום חף משקר או אמת חלקית. למען אינטרס מפלגתי, חברתי או אישי, השקר הוא ציר מרכזי, כורח מציאות שמסייע לשמור על יחסים תקינים ונחמים על פני השטח. אבל יש שקר ויש שקר, ובמחזה שלפנינו מדובר בשקר מביש, שחיפה על מחדל צבאי, במלחמה קשה ואכזרית. יותר מזה, על פי דבריו של המחזאי עצמו, חובר המחזה בעקבות מקרה אמיתי - מות אחיו שלו - אשר יכול היה להימנע; ומשום כך גדולים עוד יותר הכאב והתסכול.

יפה עשה הבמאי עורך קוטלר שהמחיש את תמונת אסון המחדל. בסצנה המדוברת, מבעד למסך מערפל, אנו צופים בטנק בזמן אמת. בתוכו יושבים ארבעה חיילים, ביניהם האח עופר, שהופקרו למותם בשדה הקרב, באשר מפקדם, דדי גבע, נמלט מהטנק רגע לפני שעלה באש מפצצה טורית. מחמת הבושה, מסתיר גבע את ההימלטות שלו ואת שיתוק הפחד שאחז בו בעת שהסתתר ליד סלע.

אבל עוד לפני כן מוטחת האמת, כשהאב האומלל, יהושע מעיין, שמגולם גם כן באופן מצויני בידי רמי ברוך, מתחנן להקים אתר הנצחה לבנו, ונשאר מתוסכל ומיואש מול סירובו העיקש של האחראי על מדור הנצחה, סירוב

"אח יקר", בתיאטרון הקאמרי

שנובע מסיבה אחת: יומנו האישי של עופר נחשף, ועולה ממנו שאין שום הצדקה להנצחה, שהרי לא היה כאן מעשה גבורה אלא מחדל מביש של מפקדים שנטשו את פיקודיהם. האב מסרב לקבל את האמת המאכזבת. לבו נשבר, טעם חייו השתבש, אבל הוא נאלץ לקבל את המציאות גם לאחר הווידוי של מפקד הטנק, שהוא גם חתנו המיועד.

ההכחשה היא רגש ידוע בחוויית השכול, אבל אצלנו, בחברה הישראלית, היא באה לצד אובססיה של תשוקת הנצחה מופרכת: כאילו אפשר לנצח את כאב ההעדר של יקירינו, את המוות ואת השכחה, בריבוי של אנדרטאות ואלבומי זיכרון.

בעיני דווקא רגעי הווידוי המיוסרים של דדי גבע - שהוא גם ארוסה של הבת נוגה - על בריחתו ובחירתו להישאר בחיים, לאחר שהבין כי אין לו ברירה אחרת - מציגים אלטרנטיבה אנושית מרגשת, טהורה אמיצה ואמיתית: לא מיתוס של הקרבה והלל לקרבות וללחימה עד מוות הם כורח חיינו כאן, אלא אפשרות חיוב החיים העדפתם היא אפשרות שיש בה המשך ועתיד לכולנו. דדי גבע הוא דמות מורכבת ומעניינת, שמשוחקת יפה בידי דייוויד בילנקה, ונושאת בעיני בשורה לכל החברה הישראלית, ואין כוונתי לתבוסתנות!

הדמויות הנשיות במחזה - האם השכולה והאבלה קטי מעיין (אסתי קוסוביצקי) לצד הבת נוגה (כינרת לימוני) - דמות נשית וחיננית -

על עמוד השער של תוכנית ההצגה "אח יקר" נראים משתתפי ההצגה כשפיהם חסום במדבקה שצורתה דגה צבאית. כך כולם, למעט אחד: אורי, האח הצעיר של משפחת מעיין, פיו חופשי לדבר; זוהי חובתו ומשימתו, והוא שניע את ההתרחשויות בחשיפת האמת.

המחזה הזכיר לי את הדגם המובהק של מחזה איבסני 'הבנוי היטב', שבו מגיע אדם זה, מכר רחוק ובכל זאת קרוב, ולאחר היעדרות ממושכת נכנס ומתערב בחייה של משפחה שלווה למראית עין, וחושף באחזיה סוד נורא. בכך הוא מפרק ומערער את הציפה של יחסים מאוזנים כביכול, עד לטרגדיה מטלטלת. כזהו למשל המחזה הנודע של איבסן "ארוח הבר". בווריאציה ישראלית מהופכת, כלומר במחזה "אח יקר", המגמה של חשיפת הסוד והשקר אמנם מערערת, מכאיבה ופוגעת בבני המשפחה והמעורבים, אבל בונה מצב חדש, אמיתי וחיובי, המציע המשך בעתיד טוב יותר.

ההצגה נפתחת עם כניסתו של אורי מעיין (אורי רוטשילד), ששב מחו"ל לטקס האזכרה של אחיו עופר, שנפל במלחמת יום הכיפורים. הופעתו ומשחקו של רוטשילד מלאי חיוניות ואנרגיה סוחפת ונוכחותו כובשת. הוא מעיד על אי שקט בתהליך מאבקו עם הממסד הצבאי במדור להנצחה של צה"ל, שבראשו יחיאל פרלמטור - משוחק בידי גדי יגיל. גם יגיל עושה זאת בווריאציות כתמיד - שילוב של הומור וקלילות לצד אירוניה מרירה בתנועות ובקול.

התמונה היא תמונה משפחתית, בדירת קיבוץ פשוטה וצנועה בשנת 1974. לכאורה זהו מחזה על שכול וכאב, ועל קנאת בן שנותר בחיים באהבת אביו, שנתונה כולה לבן הגיבור שנהרג בקרב; על התכחשותו של האב לבן שחזר, שממנו הוא מתרחק ונמנע, לצד האשמתו באסקפיזם ובהתנערות מאחריות בכך ש'ברח' לארצה"ב.

אבל בתמונות הבאות אנו מתוודעים בבהירות לנושא המרכזי האמיתי של המחזה המורכב הזה. בעצם, השכול הוא נושא נלווה לנושא העיקרי - חשיפת השקר וצביעות תעשיית הצל"שים ואתרי ההנצחה לחללי המלחמה.

האם גילוי האמת הוא הכרחי וחכם? הפילוסוף הדני סרן קירקגור סבר כי רק הונאה אחת אפשרית, זוהי ההונאה העצמית, שהיא האותנטית והמובהקת ביותר.